

та митними органами. Без чіткої регламентації повноважень неможна побудувати і оптимальну структуру державного органу, що, власне, і відбувається зараз з структурою Міністерства доходів і зборів України.

Не вирішує цю проблему просте перебирання на себе Міністерства доходів і зборів України повноважень податкових органів, закріплених Податковим кодексом України.

Аналогічні проблеми виникають і при розмежуванні повноважень Міндоходів з митними органами. В цій частині Положення про міністерство доходів і зборів України ще лаконічніше, ніж в частині розмежування повноважень з податковими органами.

Після створення Міндоходів України митниці не проводять перевірки після завершення процедур пропуску та митного оформлення. Такі повноваження передані до Головних управлінь Міндоходів України в областях, містах Києві та Севастополі. При цьому, відповідно до ст. 354 Митного кодексу України документальні перевірки проводяться органом доходів та зборів. В даний час Головні управління Міндоходів проводять документальні перевірки на підставі делегованих Міністерству повноважень, якого законом не передбачалось.

Необхідно звернути увагу також і на те, що обрання форм і обсягів митного контролю здійснюється митницями, а не центральним апаратом Міністерства доходів і зборів, тим більше Головними управліннями Міндоходів. Тому виникає питання, яким чином Міндоходів безпосередньо впливає на виконання завдань митницями. При цьому Митним кодексом України, що Міністерство доходів і зборів координує, спрямовує та контролює свої територіальні органи. Водночас, втручатись у діяльність митниць та визначати, які саме форми та обсяги митного контролю їм обирати Міністерство доходів і зборів не уповноважене.

Підсумовуючи аналіз головних проблем організаційно-правових засад реалізації податкової політики держави, необхідно зазначити, що у статті окреслені найбільш гострі, не вирішені на законодавчому рівні та в організаційному плані питання. Вважаємо, що їх вирішення сприятиме ефективності реалізації податкової політики держави.

1. Трофімова Л.В. Фінансова політика у системі узгодження інтересів місцевих громад / Л.В. Трофімова // Проблеми теорії та практики застосування податкового законодавства: зб. наук. праць. – К., Алерта. – С. 294. 2. Кучерявенко Н.П. Курс налогового права / Кучерявенко Н.П.: в 6 т. – Х.: Легас, 2004. – Т. 2. – С. 257-261. 3. Петрова Г.В. Общая теория налогового права / Петрова Г.В. – М.: ФБК-Пресс, 2004. – С. 50-51. 4. Кучерявенко Н.П. Цит. работа. – С. 257-261.

УДК 323.1

В. Л. СЕМКО

СЕМАНТИЧНИЙ ЗМІСТ ФЕНОМЕНА ЕТНІЧНОСТІ У ВІТЧИЗНЯНІЙ ЕТНОПОЛІТОЛОГІЇ

Аналізується феномен етнічності, розкривається його комплексний характер та взаємозв'язок з широким колом етнополітичних понять та категорій. Висвітлюється

© СЕМКО Вадим Леонідович – кандидат політичних наук, доцент кафедри політичних наук Київського Національного університету будівництва і архітектури

досвід вивчення етнічності вітчизняними та зарубіжними науковцями. Обґрунтована важливість дослідження цього феномену для вітчизняної етнополітології та його зв'язок з етнополітичною стратегією держави.

Ключові слова: етнічність, ідентичність, національне самоусвідомлення, етнічна самосвідомість.

Семко В.Л. Семантическое содержание феномена этничности в отечественной этнополитологии

Анализируется феномен этничности, раскрывается его комплексный характер и взаимосвязь с широким кругом этнополитических понятий и категорий. Освещается опыт изучения этничности отечественными и зарубежными учеными. Обоснована важность исследований этого феномена для отечественной этнополитологии и его связь с этнополитической стратегией государства.

Ключевые слова: этничность, идентичность, национальное самосознание, этническое самосознание.

Semko Vadim. The semantic content of the ethnicity phenomena in domestic ethnopolitics

A concept of "ethnicity", reveals its complexity and the relationship with a wider range of ethnopolitical concepts and categories. The experience of studying it. Ethnicity domestic and foreign scholars. Proved the importance of this concept for domestic ethno-political science and its relationship to the ethno-political strategy of the state.

Key words: ethnicity, identity, national identity, ethnic consciousness.

Принципова складність етнополітичних досліджень зумовлена двома факторами – їх природною тенденцією до політизації, особливо у поліетнічних суспільствах, та суперечливим характером багатьох етнополітичних термінів і категорій, які розглядаються широким колом дослідників з позицій різних наукових шкіл та теоретичних підходів. Феномен етнічності є однією з найбільш комплексних проблем етнополітології, яка інтегрує у собі низку етнополітологічних визначень та категорій і визначає напрямки їх подальшого аналізу. Така комплексність природно створює складності у науковому застосуванні поняття «етнічність». Проте, науковий та політично незаангажований підхід до аналізу і визначення цього феномену може стати важливою передумовою наукового обґрунтування цілісної та конструктивної етнополітичної стратегії державної влади.

Значний внесок у наукову розробку феномену етнічності зробили вітчизняні дослідники О. Антонюк, І. Кресіна, І. Курас, Л. Нагорна, В. Панібудьласка, Ф. Рудич. Серед зарубіжних дослідників цієї проблеми слід відмітити російських фахівців Ю. Арутюняна, Л. Дробіжеву, О. Зверєва, В. Малахіва, С. Рібакова та західних – Е. Гіденса, Е. Сміта та В. Хеслі.

Українські науковці схильні трактувати поняття «етнос» з примордіалістських позицій що з одного боку об'єктивно зумовлено історичними та політичними реаліями, які Л. Нагорна у контексті етнополітології сформулювала наступним чином: «Навряд чи хто заперечуватиме, що після розвінчання класово-інтернаціоналістських парадигм саме національна ідентичність виступає основною формою колективної ідентифікації»¹. Підґрунтя етносу на її думку, є, передусім «біологічним, лінгвістичним, культурно-релігійним»². З іншого боку, такий підхід зумовлений завданнями розбудови української держави, які невід'ємно пов'язані з завданнями утвердження українського етносу як титульного та державоутворюючого. Реалізація цих завдань можлива лише у руслі примордіалістського підходу. Ф. Рудич однозначно констатує: «національну ідею, національно-етнічний погляд на минуле, сучасне і майбутнє України, безперечно, слід враховувати в політико-ідеологічній доктрині державотворення»³. І. Курас, аналізуючи світові тенденції розвитку політичних партій дійшов висновку, що у майбутньо-

му «буде зростати роль партій суто національного спрямування, і це закономірно для усіх держав, що стали на шлях незалежності»⁴.

Аналізуючи основні концептуальні підходи до трактування поняття «етнос» О. Антонюк виокремлює його ключові визначення. Так, за С. Широкогоровим етнос – це «група людей, яка говорить однією мовою, визнає своє спільне походження, володіє комплексом звичаїв, способом життя, збережених і освячених традицією, які відрізняють її від інших таких груп». Академік Ю. Бромлей визначав етнос як «спонтанну міжпоколінну сукупність людей, що історично сформувалася на певній території і має спільні, досить сталі особливості мови, культури і психіки, а також свідомість своєї єдності та відмінності від інших таких утворень»⁵. На підставі цього О. Антонюк робить висновок про те, що «етнос – особливий від спільності людей, яка утворилася в наслідок природного розвитку людей на основі специфічних стереотипів свідомості і поведінки. Ця біосоціальна спільнота формується і розвивається об'єктивним історичним шляхом (не залежить від волі окремих людей) і здатна до стійкого багатовікового існування за рахунок самовідтворення». Звідсіля випливають і характерні «етнодеференціюючі ознаки» етносу: спільна історична територія, мова, специфічні елементи матеріальної та духовної культури (звичаї, обряди, норми поведінки), релігія, самосвідомість, етнічний (самоназва), спільна історична територія, де відбувається процес його становлення і розвитку⁶.

«Мала енциклопедія етнології» (І. Кресіна, В. Панібудьласка) визначає етнос як сталий колектив людей, який склався, в результаті природного розвитку на основі специфічних стереотипів свідомості і поведінки. Етнос існує як стійка система, що протиставляє себе усім іншим аналогічним колективам людей за принципом «ми – не ми», «свої – чужі», «ми такі, а решта – інші». Визнання етнічним колективом своєї єдності є головною ознакою етносу як системи. Існує ряд інших важливих ознак (мова, культура, територіальна єдність, спільність економічного життя та ін.), які, однак не є обов'язковими для визначення того чи іншого колективу як етносу, бо неприйнятні для всіх випадків етнічної історії⁷.

Визначальною ознакою етносу є **етнічність** та споріднені з нею категорії **національної** або **етнічної ідентичності**. Багатогранність цього явища зумовила різноманітність підходів до його вивчення. Ю. Арутюнян, Л. Дробіжева та О. Сусоколов виокремлюють три основних підходи, які пояснюють природу феномена етнічності залежно від трактування базової категорії «етнос»: 1) Прихильники примордіалізму вважають етнічність об'єктивною, біологічною чи соціальною рисою людства. 2) Інструменталізм трактує феномен етнічності як засіб для реалізації групових інтересів з метою мобілізації у політичній боротьбі етнічної групи – спільноти, що об'єднана тими самими інтересами. 3) Конструктивісти вважають, що у процесі формування етнічної свідомості ключова роль належить лідерам, що об'єднують етнічну групу навколо певної ідеї, сприяючи тим самим становленню власне феномена етнічності⁸. На думку В. Малахіва, три основних сутнісних значення етнічності формулюються наступним чином:

1. У значенні біологічної (расової) приналежності. Наприклад, коли доволі часто кажуть про осіб не існуючої «кавказької національності», мають на увазі тих, хто відрізняється перш за все характерними антропологічними ознаками.

2. У значенні історичного походження. Коли особу визначають як «етнічний циган» або «етнічний курд», то як правило мають на увазі не мовні, релігійні або фенотипічні відмінності а «особливості родинної біографії».

3. У значенні культурної належності. Відносячи будь кого до представників тієї чи іншої етнічної меншини (наприклад, бретонців у Франції або росіян в Латвії), мають на увазі культурні особливості – передусім мову та релігію⁹.

У сучасній науці ключовими для визначення етнічності, як наукової категорії, є, на нашу думку дві її сутнісні риси: 1) самоусвідомлення особою себе та представників свого етносу як носіїв власних неповторних «етновизначаючих рис» – расово-антропологічних особливостей, мови, культури, релігії, історичного походження; 2) диференційоване самосприйняття представників певного етносу відносно решти етносів, чітка самоідентифікація себе та членів свого етносу в умовах поліетнічного середовища. Ці принципові ознаки доповнюючи одна другу і складають зміст явища етнічності. Різниця у формулюваннях різних авторів полягає лише у тому, на який з сутнісних рис етнічності вони роблять наголос.

Е. Гіденс визначає етнічність як «культурні звичаї та світогляд певної спільноти людей, що відрізняються від інших. Члени етнічних груп бачать себе відмінними від інших груп у суспільстві, а ті у свою чергу бачать їх такими»¹⁰. Американська дослідниця В. Л. Хеслі вважає категорії етнічності та етнічної ідентичності як такі, що «відносяться до визначення групи людей, що відрізняється від інших груп певними, притаманними лише їй рисами або культурою. Для виділення себе в якості особливої групи люди можуть використовувати мову, конфесійну належність, расові чи якісь інші характеристики»¹¹.

О. Зверев так само вважає етнічну ідентичність результатом «порівняння своєї групи з іншими етнічними групами, диференціація від яких дозволяє їй самоідентифікуватися і набути власну ідентичність»¹². Механізм цього процесу полягає у самовизначенні індивіда яке «виробляється в ході когнітивно-емоційного процесу, результатом якого є ідентифікація/диференціація у соціальному просторі відносно решти представлених етносів. Наголос робиться саме на кінцевому результаті процесу – виробленні власної ідентичності в усвідомленні індивіда, актуалізації етнічної ідентичності, коли відбувається усвідомлення своєї приналежності до етнічного співтовариства». Окремо він розглядає етнорегіональну ідентичність, яка «в політико-соціальному значенні є психологічною за своєю природою категорією ідентичності, яка включає в себе відтворення специфіки усвідомлення причетності індивіда до якої-небудь представленої у соціальному просторі етнорегіональної спільноти»¹³. Етнічну ідентичність О. Зверев вважає «найважливішим механізмом особистісного освоєння соціальної дійсності, що складається з декількох рівнів. Перший рівень – власне ідентифікація на основі якої формується дихотомія «ми – вони». Другий рівень – створення етнічних образів – виражається у приписуванні етнічним спільнотам певних культурних статусних та ін. характеристик. Третій рівень – базується на етнічній ідеології, яка являє собою загальний погляд на минуле, сьогодення та майбутнє своєї групи відносно інших етнічних груп»¹⁴.

Е. Сміт у своїй праці «Національна ідентичність» визначає національну ідентичність як «абстрактну, багатовимірну конструкцію, пов'язану з багатьма різноманітними сферами життя і схильну до численних перетворень і поєднань. Її найголовнішими рисами є історична територія, спільні міфи та історична пам'ять, спільна культура, єдині юридичні права та обов'язки для всіх членів, спільна економіка. В поняття національна ідентичність вкладається насамперед самобутність, історична індивідуальність, наявність популярної в масах національної ідеї»¹⁵.

На думку Л. Нагорної, в поняття етнічної ідентичності вкладаються насамперед «спільні уявлення, що виникають внаслідок усвідомлення членами певної етнічної групи спільності походження, культури, мови, традицій, територій, історії тощо. Етнічність, як правило, відіграє роль того специфічного, неповторного, що притаманне саме цій спільноті. Її найсуттєвіші характеристики — особливості психологічного складу, характеру, темпераменту, своєрідність етнодемо-

графічного потенціалу — все те, що вкладається в поняття «етнічний стереотип»¹⁶. Проте, аналізуючи явище етнічної ідентичності з точки зору співвідношення етнонаціонального та загальногромадянського змісту закладеного у нього, Л. Нагорна виокремлює у цьому контексті два рівні етнічної ідентичності: 1) комплекс етнонаціональних факторів, які становлять основу самоідентифікації особи або групи на ґрунті відчуття історичної індивідуальності, самотності даної спільноти, прихильності до національних цінностей; 2) відчуття належності до політичної нації¹⁷. Спираючись на це Л. Нагорна розрізняє поняття етнічної та національної ідентичності на підставі відповідно притаманних їм етноцентричного та локоцентричного типів світосприйняття. У той час як «ідентифікація з етносом є в своїй основі культурною, в ідентифікації з нацією значно виразнішим є територіальний компонент <...> Підґрунття нації інституційне, політичне, територіальне. На відміну від етнічної, національна ідентичність знаходить свій головний прояв у горизонтальній ідентифікації членів певної спільноти як співгромадян. Акцент робиться при цьому на загальнонаціональних цінностях — національному інтересі, національній безпеці тощо»¹⁸.

Така стратифікація етнічної ідентичності дозволяє пояснити природу **подвійної та ситуативної етнічності**, коли дві етнічні самоідентифікації не лише не суперечать одна одній, а й органічно поєднуються у свідомості як індивідів так і етносів. С. Рибаків зазначає: «Об'єктивні коріння етнічного лежать у позасвідомих структурах самої особистості, а відповідні поведінкові установки формуються в процесі соціалізації «знизу» («зсередини») <...>. Нація ж базується не на глибинних сутнісних структурах особистості; об'єкт національної ідентичності лежить поза людиною, у соціумі. Поведінкові установки при цьому формуються «зверху» («ззовні»), через впровадження аксіологічних аспектів громадянства у свідомість колишніх «підданих» які стають «громадянами». Етнічність має позасвідомо-свідому природу, національна ідентичність народжується і локалізується у свідомості»¹⁹.

І. Кресіна, аналізуючи явище етнічної ідентичності, зосереджує увагу на її сутнісних критеріях – ідентитетах, які являють собою «основні, конститутивні, сутнісні (об'єктивні та суб'єктивні) показники, які дають можливість максимально адекватно віднести певного суб'єкта (індивідуального чи колективного) до конкретної спільноти, в даному випадку етнічної чи національної»²⁰. В етнічній ідентичності вирішальну роль відіграють як правило «об'єктивні» ідентитети: расові (антропологічний тип), культурні (мова), психологічні (менталітет) та ін.²¹

Узагальнюючою етнополітологічною категорією, складовими якої є «етнічна та національна ідентичність, етнічна свідомість, національна свідомість, подвійна етнонаціональна свідомість, історична свідомість (пам'ять), національна мрія, національна ідея, національний менталітет і характер, національні психологічні «комплекси» як наслідок неадекватної оцінки (націоцентризм, меншовартість, яничарство, зарозумілість, соромливість тощо) є **національне самоусвідомлення**²². В. Котигоренко визначає його як «усвідомлення особою своєї належності до групи, членів якої об'єднують спільні уявлення про її національну самотність»²³. Мова йде саме про уявлення щодо національної своєрідності; адже «особа може не володіти національною (рідною) мовою своєї групи або не сповідувати традиційну для цієї групи релігію – тобто, не бути носієм ознак своєї групи. Але при цьому вона визнає й виявляє свою належність до групи, щодо своєрідності якої в неї та інших осіб сформовано ті чи інші стійкі уявлення»²⁴. Термін «національне самоусвідомлення» у запропонованому В. Котигоренком законопроекті придатний до застосування у законодавстві, проте на науковому рівні він потребує розкриття, оскільки містить у собі такі складові, як «національна» та

«етнічна» самосвідомість. За визначенням І. Кресіної, **етнічна самосвідомість** полягає «в усвідомленні етносом себе як спільності біогеографічно-психологічно-культурної, з основним ідентифікуючим принципом «ми-вони». Національна свідомість, це «усвідомлення державно-політичної, громадсько-територіальної спільності (соборності), духовної єдності, етнічної та історичної спорідненості, психологічної, культурної самобутності та неповторності. <...> усвідомлення спільнотою або окремою людиною своєї національної (крім та поряд з етнічною) приналежності, спільності історичної долі, специфічності геополітичних, культурних, соціальних, історичних чинників»²⁵. При цьому самоідентифікація особи з певним етносом є не лише ознакою останнього, а й системним зв'язком між людьми. Це ототожнення «відображає у свідомості людей об'єктивно існуючу цілісність етносу як системи»²⁶.

Сучасні соціологічні школи пояснюють актуалізацію фактору етнічної ідентичності, та посилення його впливу у другій половині ХХ століття наступними причинами:

1) етнічне відродження характерно для народів, що відстають від західного постіндустріального рівня розвитку, і є наслідком етнокультурного розподілу праці, економічної і технологічної експансії більш розвинутих народів;

2) величезний вплив на цей процес спричиняють світові соціальні системи – конкуренти в результаті чого, незважаючи на уніфікацію матеріальної та духовної культури, посилюється внутрішньоетнічна взаємодія;

3) вплив великих соціальних груп в економіці і політиці зростає, в наслідок чого етнічні спільноти позиціонуються в масовій свідомості у вигідному світлі²⁷.

З огляду на це можна стверджувати, що з двох основних складових етнонаціональної ідентичності – самоусвідомлення та самоідентифікації на поліетнічному тлі, саме остання у сучасних умовах є провідною рисою етнічності.

Аналіз феномена етнічності, як найбільш широкої і комплексної етнополітичної категорії переконливо доводить усю складність етнополітичної проблематики та тісний взаємозв'язок багатьох її складових. У той же час, саме етнічність може претендувати на статус центрального, вузлового компоненту у системі етнополітичних понять та визначень, який дає змогу встановити причинно-наслідкові зв'язки усього спектру етнополітичних явищ та вибудувати цілісний і завершений етнополітичний світогляд.

1. Нагорна Л. Категорія «національна ідентичність» у сучасній етнополітології / Л. Нагорна // Наукові записки: збірник. – К.: ІПіЕНД, 1998. – Вип. 6. – С. 3. **2. Нагорна Л.** Поняття «національна ідентичність» і «національна ідея» в українському термінологічному просторі / Л. Нагорна // Політичний менеджмент. – 2008. – № 2. – С. 20. **3. Рудич Ф.** Політична наука в Україні: стан і перспективи / Ф. Рудич // Політичний менеджмент. – 2003. – №1. – С. 7. **4. Курас І. Ф.** Етнополітологія: запити життя і відповіді вчених Курас І. Ф. // Етнополітика: історія та сучасність. Статті, виступи, інтерв'ю 90-х років. – К.: ІПіЕНД 1999. – С. 21. **5. Антонюк О.** Етнос / О. Антонюк // Політологічний словник: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / [за ред. М. Ф. Головатого та О. В. Антонюка]. – К.: МАУП, 2005. – С. 263. **6.** Там само. – С. 263, 264. **7. Кресіна І.** Етнос / І. Кресіна, В. Панібудьласка // Мала енциклопедія етнодержавознавства. – К.: Довіра: Генеза, 1996. – С. 69. **8. Арутюнян Ю.В.** Етносоціологія / Арутюнян Ю.В., Дробижєва Л.М., Сусоколов А.А. – М.: Аспект Пресс, 1998. – С. 32 – 36. **9. Малахов В.С.** Национализм как политическая идеология: учебное пособие / Малахов В.С. – М.: КДУ, 2005. – С. 216–217. **10. Гіденс Е.** Соціологія / Гіденс Е. – К.: Основи, 1999. – С. 256. **11. Хесли В.Л.** Национализм и пути разрешения межэтнических противоречий / В.Л. Хесли // Полис. – 1996. – № 6. – С. 41. **12. Зверев А.Л.** Этническая идентичность в условиях политической трансформации постсоветского периода: политико-психологический анализ

/ А.Л. Зверев // Вестник Московского университета. Сер. 12. Политические науки. – 2006. – №1. – С. 35. **13.** Там же. – С. 30. **14.** Там же. – С. 37. **15.** *Нагорна Л.* Категорія «національна ідентичність» у сучасній етнополітології // Наукові записки: збірник. – С. 3. **16.** *Нагорна Л.* Поняття «національна ідентичність» і «національна ідея» в українському термінологічному просторі // Політичний менеджмент. – С. 17–18. **17.** *Нагорна Л.* Категорія «національна ідентичність» у сучасній етнополітології // Наукові записки: збірник. – 11. – С. 10. **18.** *Нагорна Л.* Поняття «національна ідентичність» і «національна ідея» в українському термінологічному просторі // Політичний менеджмент. – С. 19–20. **19.** *Рыбаков С.Е.* Анатомия этнической деструктивности. Два облика национализма / С.Е. Рыбаков // Вестн. Моск. Ун-та. Сер. 18. Социология и политология. – 2001. – № 3. – С. 37. **20.** *Кресіна І.О.* Українська національна свідомість і сучасні політичні процеси: (Етнополітологічний аналіз): монографія / Кресіна І.О. – К.: Вища шк., 1998. – С. 89. **21.** Там само. – С. 89–90. **22.** Там само. – С. 87. **23.** *Котигоренко В.* До питання про концептуальні засади етнонаціональної політики України / В. Котигоренко // Політичний менеджмент. – 2006. – № 4. – С. 21. **24.** Там само. – С. 36. **25.** *Кресіна І.О.* Цит. праця. – С. 87. **26.** *Кресіна І.О.* Етнос / І.О. Кресіна, В.Ф. Панібудьласка // Мала енциклопедія етнодержавознавства. – К.: Довіра: Генеза, 1996. – С. 69. **27.** *Зверев А.Л.* Цит. работа. – С. 32.

УДК 323.21

В. Л. ЗГУРСЬКА

АДВОКАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІЗАЦІЙ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Розглянуто суть адвокаційної діяльності, її роль для становлення і розвитку демократичних інститутів, наведено різні підходи до класифікації організацій громадянського суспільства, що її здійснюють (функціональний, еволюційний). Відзначено, що непрозорість процесу прийняття рішень та відсутність чітких механізмів відповідальності у цих організаціях дають підстави для сумнівів у демократичності такої діяльності.

Ключові слова: демократія, громадянське суспільство, представництво, відповідальність, лобіювання.

Згурская В.Л. Адвокационная деятельность организаций гражданского общества

Рассмотрено суть адвокационной деятельности, ее роли для становления и развития демократических институтов, проанализировано разные подходы к классификации организаций гражданского общества, осуществляющих ее (функциональный, эволюционный). Указано, что непрозрачность процесса принятия решений и отсутствие четких механизмов ответственности у этих организаций дают основания для сомнений в демократичности их деятельности.

Ключевые слова: демократия, гражданское общество, представительство, ответственность, лоббирование.

Zgurska Valentyna. Advocacy activity of civil society organizations

In the article the essence of advocacy activity, its role in formation and development of democratic institutions are considered; different approaches to their classification (functional, evolutionary) are analyzed. The latent process of decision making and absence of clear

© ЗГУРСЬКА Валентина Леонідівна – кандидат політичних наук, доцент кафедри політичних наук Київського національного університету будівництва і архітектури